

Список литературы: 1. Мамутов В.К., Знаменський Г.Л., Кузьмін Р.І., Кузьмін Р.Р. Вплив на процес тизації економіки державної економічної і законодавчої політики, господарського законодавства // Хозяйственно-правовые средства детенизации и декриминализации экономики: Сб. науч. тр. / НАН України. Ин-т економіко-правових дослідзаванн. Донецк, 1998; Знаменський Г.Л. Державна законодавча політика – важливий фактор детенизації і декриміналізації економіки // Детенизация экономики: опыт экономико-правового и экономико-математического исследования: Сб. науч. тр. / НАН України. Ин-т економіко-правових дослідзаванн. Донецк, 2000; Хахулин В.В. Истнрозривність законодавства о статусе субъектов хозяйствования. причины и следствия // Субъекты хозяйствования и экономическая преступность: вопросы предупреждения: Сб. матер. Донецк, 2002. 2. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. Пер. с англ. М., 1999. 3. Відомості ВР 1997 № 21. 4. Корінню М.Д. Податок на додану вартість як одне з джерел економічного тростання України // Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку): Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції (20-22 грудня 2001 р.). Ірпінь, 2002. 5. Буржковський В.В. Податки: Учебний посібник. Дніпропетровськ, 1998. 6. Офіційний Вісник України. 2001. № 24. 7. Хомяков В. В суді навіски поселились // Бізнес № 52(512). 2002. 8. Офіційний Вісник України. 2000. № 4. 9. Офіційний Вісник України. 2000. № 19. 10. Офіційний Вісник України. 2000. № 31. 11. Пономаренко А. Игра на публику // Бізнес № 48(515). 2002.

*Надійшла до редакції 07.01.2003 р.*

*О.С. Мірошниченко*

## **Поняття та особливості адміністративної відповідальності у сфері земельних відносин**

Ефективність будь-якого законодавства, у тому числі й земельного, залежить від повноти його реалізації. Це в давнину говорили: навіть писати закони, якщо їх не виконувати. Переважна більшість громадян нашої країни виконує приписи, передбачені земельним законодавством. Але, на жаль, існують і відхилення. Особи, які допускають правопорушення в сфері земельних відносин, несуть юридичну відповідальність, передбачену законами України.

Юридична відповідальність є важливою правовою гарантією законності як в цілому, так і у сфері охорони та раціонального використання земельних ресурсів. Вона спрямована на попередження протиправних дій, відновлення законності, покарання правопорушників та відшкодування заподіяної шкоди. Зміст юридичної відповідальності, її завдання та сутність складні та багатогранні. Юридична відповідальність – це “обов’язок особи зазнавати позбавлень державно-владного характеру, передбачених законом, за скоєне правопорушення” [1, с.239]. Тут слід звернути увагу на два аспекти: а) юридична відповідальність передбачається тільки за винне діяння, а не за думки, світогляд, соціальні або особистісні особливості правопорушника; б) правопорушник, незалежно від свого бажання, позбавляється певних цінностей (особистого, організаційного та майнового характеру), що належали йому.

Юридична відповідальність неоднорідна. У сфері земельних відносин вона, згідно зі ст.211 Земельного кодексу України (надалі ЗК України) [2], проявляється у вигляді цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності. Проте деякі вчені, наприклад І.А. Дмитренко [4, с.157-159], визнають наявність такого самостійного виду відповідальності в сфері земельних відно-

син, як земельна відповідальність. Ми вважаємо, що це питання потребує додаткових обґрунтувань – така відповідальність не передбачена законодавством, яке регулює земельні відносини. Визнати існування земельної відповідальності – означає розширення галузевої класифікації видів юридичної відповідальності. Нам бачиться, що, в тому контексті, у якому юристи розуміють земельну відповідальність, вона – це комплекс адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності, які широко застосовуються в сфері земельних відносин.

Серед названих видів юридичної відповідальності за ознакою впливу на порушників земельного законодавства, перш за все, виділяється адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність як частина цілого має спільні з іншими видами юридичної відповідальності ознаки (наявність правопорушення як підстави для її застосування, вини та ін.). Разом з цим, їй притаманні особливі властивості, які виділяють її з-поміж інших видів юридичної відповідальності та визначають її мету та зміст. До таких властивостей, по-перше, відноситься те, що підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступок), передбачене, насамперед, Кодексом України про адміністративні правопорушення (надалі КпАП України); по-друге, за вчинення такого проступку застосовуються санкції (стягнення); по-третє, санкції застосовують широке коло державних органів з метою здійснити виховний вплив на порушника та інших осіб, чим попередити вчинення нових правопорушень. Розглянемо ці особливості більш детально.

Характерною рисою адміністративних правопорушень у сфері земельних відносин є те, що вони, крім КпАП України (ст.52-56), в основній частині визначені також ЗК України. Так, ст.211 ЗК України передбачає адміністративну відповідальність за низку правопорушень: самовільне зайняття земельних ділянок; існування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами; знищення межових знаків; самовільне відхилення від проектів землеустрою та інших правопорушення. Між тим, у цих кодексах існують розбіжності як в переліках порушень земельного законодавства, за які наступає адміністративна відповідальність (наприклад, КпАП України не передбачає адміністративної відповідальності за приховування від обліку, реєстрації та перекручення даних про стан земель), так і у формулюванні самих складів правопорушень. У зв'язку із цим, для того, щоб у правозастосовувача не виникало будь-яких суперечностей при застосуванні тих чи інших норм, потрібно узгодити існуючі переліки порушень земельного законодавства.

Законодавство передбачає широке коло заходів адміністративної відповідальності, які застосовуються до осіб, які допустили адміністративні правопорушення. Види адміністративних стягнень за такі порушення містяться, зокрема, в ст.24 КпАП України. Це: попередження, штраф, оплатне витучення предмета, конфіскація, позбавлення спеціального права, виправні роботи, адміністративний арешт. Але слід зазначити, що серед всіх заходів адміністративної

відповідальності за правопорушення в сфері земельних відносин застосовується, згідно з КпАП України, лише штраф. Як свідчить практика, саме це стягнення є найдійовішим, бо воно поєднує у собі і матеріальний, і моральний вплив на правопорушника. При накладенні штрафу його конкретний розмір визначається в межах санкції конкретної статті кодексу. Так, наприклад, згідно зі ст. 54 КпАП України, несвоєчасне повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням, або невиконання умов знімання, зберігання і нанесення родючого шару ґрунту – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від 5 до 9 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на посадових осіб – від 9 до 18 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Крім того, розмір штрафу буде залежати також від тяжкості проступку, ступеня вини правопорушника, його майнового стану тощо.

Між тим, у ст. 148 ЗК України передбачена конфіскація земельної ділянки, зі вказівкою лише на те, що це може мати місце виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Але необхідно зазначити, що безпосередньо ЗК України не встановлює підстави, розмір та порядок конфіскації земельних ділянок. Отже не зрозуміло, про яку конфіскацію йде мова: адміністративне стягнення, кримінальне покарання чи міру цивільної відповідальності. Якщо про адміністративне стягнення – тоді вкрай необхідно передбачити цей захід у санкціях статей Особливої частини КпАП України, що передбачають адміністративні правопорушення в галузі земельних відносин.

Накладення стягнення – важливий та відповідальний етап. На відміну від кримінального покарання, яке має право застосовувати тільки суд, для адміністративних стягнень притаманна чисельність органів, які накладають ці санкції. Це обумовлено, з одного боку, потребами максимального ефекту впливу адміністративних стягнень (який досягається шляхом виховання правопорушників і попередження скоєння нових правопорушень) та швидкого реагування держави на адміністративні правопорушення, – з іншого.

Адміністративні стягнення застосовуються в процесі спеціальної адміністративно-юрисдикційної діяльності відповідних органів. Вона включає в себе розгляд справ про адміністративні правопорушення, винесення постанов та їх виконання. Згідно зі ст. 238<sup>1</sup> КпАП України, справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушення законодавства в галузі використання і охорони земель та порядку регулювання земельних відносин, розглядають органи земельних ресурсів. Від імені цих органів накладати адміністративні стягнення мають право: Голова Державного комітету України по земельних ресурсах та його заступники, Голова Державного комітету АРК по земельних ресурсах і сдиному кадастру та його заступники, начальники обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь та їх заступники, начальники міських, районних управлінь (відділів) земельних ресурсів та їх заступники, інженери-землепорядники сіл і селищ.

Слід відмітити, що після прийняття Конституції України, в нашій державі виникли реальні передумови для створення системи адміністративних судів.

Згідно зі ст. 124 Конституції України, правосуддя в здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також приписання цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Отже – саме суди мають право застосовувати заходи адміністративної відповідальності – адміністративні стягнення.

Таким чином, під адміністративною відповідальністю в галузі земельних відносин розуміють застосування уповноваженими на те державними органами (органами земельних ресурсів) адміністративно – правових санкцій (що виражаються у позбавленні певних благ) до осіб, які порушили вимоги земельного законодавства.

На жаль, ефективність адміністративної відповідальності залишає бажати кращого, що обумовлено, перш за все, неузгодженістю приписів Земельного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Тому привова база, яка регулює земельні та адміністративно-правові відносини (незважаючи на те, що зовсім недавно був прийнятий новий ЗК України) все ще потребує подальшого удосконалення.

Список літератури: 1. Скакун О.Ф., Подберезький М.К. Теорія держави і права: Експериментальний підручник. Харків, 1996. 2. Законодавство України про землю: Земельний кодекс України. Нормативно-правові акти з земельних питань. К., 2001. 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Харків, 2002. 4. Дмитренко І.А. Правова охорона земель України: Монографія. К., 1994. 5. Ковалів М.Г. Земельне право: Курс лекцій для юрист. вузів та факультетів. К., 2001. 6. Шамшурченко Ю.С. Юридическая ответственность в области охраны окружающей среды. К., 1978.

*Надійшла до редакції 25.12.2002 р.*

*В.Т. Комзюк*

## **Особливості адміністративної відповідальності у сфері митної справи**

Кожна держава, в тому числі й Україна, здійснює функції щодо захисту економічного суверенітету в різних сферах. Зокрема, ст.17 Конституції України визнає захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки найважливішими функціями держави [1]. Специфічну, комплексну і різноманітну діяльність держави, що виявляється у функціонуванні її органів, які безперервно, послідовно, владно і в межах законодавства впливають на зовнішньополітичну і зовнішньоекономічну діяльність шляхом визначення порядку і умов переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, стягнення митних платежів, митного оформлення, митного контролю та інших заходів з метою її регулювання відповідно до державних інтересів, прийнято називати митною справою [7, с.3-4].

Відповідно до чинного законодавства, одним із найважливіших напрямків здійснення митної справи є боротьба з контрабандою і порушеннями митних